

BUDAPESTI MŰSZAKI ÉS GAZDÁLKODÁSTUDOMÁNYI EGYETEM
MŰSZAKI MENEDZSMENT GAZDÁLKODÁS-, ÉS
SZERVEZÉSTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

Mérő Katalin

**A bankok pénzügyi közvetítő szerepének és szabályozásának változása a
nyolcvanas évek közepétől Bázeli 2 bevezetéséig**

PhD értekezés tézisei

Budapest, 2004.

I. Az értekezés felépítése, alkalmazott elemzési módszerei

Dolgozatomban a bankok gazdaságban betöltött szerepváltozásának és a banki szabályozás fejlődésének a 80-as évek közepétől napjainkig tartó folyamatát, valamint ezek kölcsönhatásait tekintem át.

A II. fejezet témája a pénzügyi közvetítés és a gazdaság viszony-rendszere. Az elemzés során alkalmazott funkcionista megközelítés a pénzügyi közvetítő rendszer gazdaságban betöltött szerepéből (funkcióiból) indul ki. Ebben a megközelítésben nem releváns a „pénzügyi szféra” és a „reálszféra” közötti megkülönböztetés. Sőt a pénzügyi szféra maga is a reálszféra része, amennyiben funkcióinak ellátása során maga is hozzáadott értéket állít elő, elemzi a vállalatokat és vállalatvezetőket, kontrollt gyakorol a meghitelezett vállalkozások felett, kockázatot kezel, stb.

A pénzügyi közvetítő rendszerek típusainak és funkció-változásának áttekintését követően a gazdasági növekedésnek és a gazdasági ciklusoknak a pénzügyi közvetítéssel való kapcsolatát elemzem. Mindkét téma a 90-es években került a nemzetközi szakmai érdeklődés középpontjába. Dolgozatom a szakirodalom tükrében értékeli a közép-kelet-európai (a továbbiakban KKE) és a hazai folyamatokat. Arra keresem a választ, hogy a hazai pénzügyi rendszer mennyiben képes a növekedés támogatására, illetve hogy milyen mértékben figyelhető meg tevékenységének prociklikussága és ez mennyire tekinthető károsnak. Ezt követően a pénzügyi közvetítés és a jogrendek különbözősége közötti kapcsolatot vizsgálom, itt is külön kitérve a KKE országok és Magyarország jogrendjének sajátosságaira.

A banki szabályozásról szóló III. fejezetben bemutatom a szabályozás szükségessége ill. feleslegessége mellett szóló érveket. Ezt követően, a bankszabályozás fejlődésének nemzetközi tapasztalatait tekintem át. Centrális szerepe miatt kiemelten foglalkozom a tőkére vonatkozó szabályozással és a Bazel 2 tőkeszabályozás által képviselt szabályozási és felügyeleti filozófia újdonságaival is. A szabályozási rendszerek fejlődésére vonatkozó következtetéseket megfogalmazó alfejezetben nem vállalkozom arra, hogy eldöntsem a banki szabályozás kapcsán felmerülő legfontosabb kérdéseket: Kell-e szabályozni a bankokat? Milyen mértékű és milyen eszközökkel él az optimális prúdenciális szabályozás? Milyen az

optimális tőkeszabályozás? E helyett megpróbállok néhány adalékkal szolgálni a kérdések továbbgondolásához.

Bázel 2 körül, az 1999-es első konzultációs papír nyilvánosságra hozatala óta nem csituló szakmai viták vannak. Ennek ellenére nem kérdéses, hogy bármit is gondolunk arról, hogy vajon Bázel 2 az optimális szabályozási struktúra irányába való előrelépést jelent-e, vagy éppen ellenkezőleg, a rendszerkockázatokat fokozó, a pénzügyi válságok valószínűségét is növelő szabályozást jelent, mindenképpen ez lesz a közeljövő bankszabályozása. Ezért nagyon fontos az új tőkeszabályok támasztotta legfontosabb kihívásokkal, illetve a bevezetésével kapcsolatos legfontosabb problémákkal tisztában lenni. A IV. fejezetben, a teljesség igénye nélkül, ezek közül a kihívások és problémák közül tekintek át néhányat. Az általam kiemelten kezelt kérdések a következők: 1.) A sztenderd és az IRB módszer közötti választásból (ill. választási kényszerből) fakadó anomáliák, 2.) Bázel 2 európai és amerikai implementációjának különbsége, ennek szabályozáspolitikai háttere, és lehetséges magyarázata, 3.) Bázel 2 és a prociklikusság összefüggései.

A pénzügyi közvetítés és a gazdaság viszony-rendszerét vizsgáló részben a témához kapcsolódó elméleti és empirikus irodalom feldolgozása mellett minden egyes résztema tárgyalása során törekszem arra, hogy az adott kérdéskör kapcsán felmerülő legfontosabb kérdések közép-kelet-európai és magyarországi relevanciájára is kitérjek. Célom, hogy az elméleti eredmények és a nemzetközi tapasztalatok alapján részletesen elemezzem és értékeljem a magyar pénzügyi közvetítés, ezen belül is kiemelten a bankrendszer szerepét. A növekedés és a pénzügyi közvetítés kapcsolatának elemzése során nagymértékben támaszkodom a nemzetközi pénzügyi-, és gazdasági intézmények, valamint a KKE országok jegybankjai által nyilvánosan publikált adatok¹ feldolgozására és elemzésére, míg a bankok tevékenységének ciklikusságát elemezve elsősorban a BIS, az OECD és a Magyar Nemzeti Bank adatait használtam fel.²

¹ Ezek: Az IMF International Financial Statistics adatbázisa, a Világbank World Development Indicators adatbázisa, a magyar-, a cseh és a lengyel Jegybank adatai, valamint az EBRD piacgazdasági átalakulási indexei.

² A KKE-n kívüli tagországokra az OECD publikálja az elemzéshez elengedhetetlenül szükséges output gap adatokat. Magyarország vonatkozásában ezt az MNB számolja. A témával kapcsolatban a KKE országok elemzését nem tudtam elvégezni, mert nem állnak rendelkezésre a cseh és a lengyel output gap adatok.

A szabályozás fejlődési tendenciáinak elemzésekor a témával foglalkozó szabályozáseméleti szakirodalom analitikus feldolgozása mellett nagymértékben támaszkodom saját kereskedelmi banki és jegybanki (szabályozotti és szabályozói) tapasztalataimra is.

II. Tézisek

1. Tézis

A pénzügyi közvetítés mélysége és a gazdasági növekedés között fennálló szoros ok-okozati összefüggés miatt feltétlenül szükség van arra, hogy KKE országokban, Magyarországot is beleértve, a pénzügyi közvetítés terjedelmének viszonylag gyors, nagyarányú növekedése menjen végbe. Kiemelt fontossága van a közvetítés mélyülése és a túlzott hitelexpanzió elkülönítésének (utóbbi az egyik leggyakrabban alkalmazott bankválság indikátor), ami nagyban felértékeli a régióban a pénzügyi stabilitási elemzések szerepét.

A pénzügyi közvetítés és a gazdasági növekedés között fennálló kapcsolatnak széleskörű elméleti-, gazdaságtörténeti-, és empirikus irodalma van. Ez alapján bizonyítottnak tekinthető, hogy a fejlettebb pénzügyi közvetítés a hatékonyabb forrásallokáció elősegítése révén támogatja a nagyobb gazdasági növekedést. Történetileg is igazolható, hogy a fejlődésben meghatározó szerepet játszó innovációk gazdasági tényezővé válásának nemcsak technológiai, de finanszírozás-technikai előfeltételei is voltak. A vonatkozó szakirodalom feldolgozása azt a célt szolgálta, hogy rámutassak, ez a kapcsolat a magyar gazdasági fejlődés számára is egyértelműen létező és fontos. Ismerete és gazdaságpolitikai figyelembe vétele maga is segítheti a növekedést, míg annak hiánya a gátolhatja azt.

A tézis igazolása érdekében a szakirodalom megállapításai és alkalmazott módszerei segítségével részletesen elemzem a KKE országok pénzügyi közvetítésének mélységét. Ennek során feldolgozom a rendelkezésre álló hazai-, és nemzetközi adatbázisokból nyerhető információkat. Bemutatom, hogy a KKE országokban mind a banki, mind a tőkepiaci közvetítés mélysége számottevően elmarad a hasonló fejlettségi szintű, közepesen fejlett országra jellemző szinttől. Sőt bizonyos mutatói az alacsony fejlettségi szintű országokra

jellemző értékekhez állnak közel. Ennek alapján a KKE országok banki típusú közvetítő rendszerét inkább „sem banki, sem piaci” rendszernek nevezhetnénk. Az általánosan kedvezőtlen képet két dolog is árnyalja. Egyrészt a banki közvetítést jellemző mutatók közül a magánszektor hitelének GDP arányos növekedése Magyarország és Lengyelország esetében érezhetően növekedésnek indult a transzformációs válság lezárultát követően. Másrészt a tőkepiac mélységét mérő mutatók közül azok, amelyek nem a piac terjedelmét, hanem annak nagyságához viszonyított likviditását mérik Magyarország esetében viszonylag kedvező képet mutatnak.

Az elemzés újdonsága, hogy két, az irodalomban egymástól függetlenül kezelt elemzési típust –a növekedés és a közvetítés mélysége közötti kapcsolatról és a KKE országok pénzügyi rendszerének sajátosságairól szólókat- összekapcsol, és ennek segítségével von le következtetéseket. Legfőbb megállapítása, hogy a KKE országokban a növekedés támogatásához egyértelműen szükséges, napjainkban kibontakozó hitelezési boom-ot nem szabad automatikusan pénzügyi válság-indikátorként kezelni. Meg kell próbálni elkülöníteni a pénzügyi közvetítésnek a gazdasági növekedéshez feltétlenül szükséges strukturális mélyülését a ciklikus hitelexpanziótól.

2. Tézis

Magyarországon a kétszintű bankrendszer működésének eddig eltelt időszakában a bankok tevékenységére jellemző trendszerű változások túldominálták a ciklikus ingadozásokat, így nem ismerhetjük, hogy a hazai banktevékenység milyen mértékben prociklikus. A prociklikusság elemzése a pénzügyi stabilitási elemzések kiemelten fontos területe kell legyen, mert csak ennek segítségével lehet pénzügyi közvetítés szükséges trendszerű növekedését és a ciklikus ingadozásokat, az esetlegesen erős és káros prociklikus hatásokat elkülöníteni egymástól.

A bankok tevékenysége természeténél fogva prociklikus, a ciklus fellendülő szakaszában a hitelezési aktivitás és a bankok jövedelmezősége egyaránt nő, míg a leszálló ágat hitelvisszafogás és jövedelemcsökkenés jellemzi. A pénzügyi közvetítés prociklikussága károsan hat a gazdaságra. Jó időkben hozzájárulhat a gazdaság túlfűtéséhez, buborékok kialakulásához. Rossz időkben pedig a hitelek drasztikus visszavonása révén tovább

mélyítheti a válságot. A prociklikussággal kapcsolatos elméleti és empirikus elemzések 1999 óta a nemzetközi szakmai érdeklődés középpontjába kerültek, hiszen az ekkor első változatban megjelent Bazel 2 Direktívát ért kritikák egyik legfontosabb csomópontja éppen a tervezett szabályok erős prociklikussága.

A tézis igazolása érdekében feldolgozom a prociklikusságra vonatkozó elméletet, és ennek tükrében teszek kísérletet arra, hogy a hazai bankrendszer tevékenységének ciklikusságát elemezzem³. Ennek során az output gap együttmozgását vizsgálom a hitelezéssel, a bankhitelek tartalékokkal való fedezettségével, a banki tőkeellátottsággal és jövedelmezőséggel. Bemutatom, hogy a magyar bankok tevékenységének ciklikus jellege sokkal kevésbé érhető tetten, mint az OECD országok bankjaié. A bankok azon mutatóinak alakulását, amelyek leginkább alkalmasak a prociklikusság dokumentálására jelenleg sokkal inkább a hosszabb távú, strukturális átalakulásra jellemző trendek határozzák meg, semmint a rövidtávú konjunktúra ciklusok. A konjunktúra inkább csak a trendtől való –kisebb mértékű- eltérést eredményez. Az elemzés arra is felhívja a figyelmet, hogy jelenleg nagyon kevés ismerettel rendelkezünk arról, hogy a hazai bankok tevékenységét mennyire befolyásolhatják az esetlegesen bevezetésre kerülő prociklikusságot erősítő szabályozók.

3. Tézis

Egy ország pénzügyi közvetítő rendszerének fejlettsége illetve az adott országban hatékonyan alkalmazható szabályozási és felügyeleti módszerek szoros kapcsolatban állnak az adott ország jogrendjével. A precedens alapú jogrend inkább támogatja a piacgazdaságok fejlődését, kevésbé merev és jobban képes a változásokhoz alkalmazkodni. A jogrendek különbözőségéből fakadó problémákat véleményem szerint a nemzetközi pénz-, és tőkepiacok, globalizációja már ma is elkezdte oldani, és várható, hogy a folyamat további kiteljesedése, illetve a nemzetközi pénzügyi intézmények pénzügyi stabilitásért viselt felelőssége tovább csökkenti azokat.

A dolgozatnak a pénzügyi közvetítés és a jogrend kapcsolatát vizsgáló részében több, a szakirodalomban különállóként kezelt jelenséget kapcsolok össze. Ezek: a pénzügyi

³ A magyar bankok prociklikus viselkedésének vizsgálatára a tézis –és a dolgozat vonatkozó fejezetének- alapjául szolgáló tanulmány tette az első kísérletet. Lásd: 13. és 21. publikáció.

közvetítés és a jogrend között fennálló elvi kapcsolat, a pénzügyi (jog)szabályok nemzetközi átalakulásának fő irányai, illetve a közép-kelet-európai országok jogrendjének sajátosságai. E három tényező együttes értékelése alapján vonok le a pénzügyi szabályozás, illetve a jogalkalmazás jövőbeni fejlődési irányára vonatkozó következtetést.

A jogi szakirodalomban jogrendek két nagy csoportját szokás megkülönböztetni, a római jogon alapuló, ún. polgári jogi (civil law) típusú jogrendeket, és az angol-szász típusú, precedens döntéseken alapuló (common law) jogrendeket. Az Európai Unió régi-, és új tagállamai között egyaránt a polgári jog a domináns jogrend. A két jogrend között a legfontosabb különbség, hogy az első szinte kizárólagosan a jogtudósok által megállapított tételes szabályozás alkalmazásán keresztül működik, míg a második komoly szerepet ad a bíróságok adott jogvitával kapcsolatos megítélésének is és ezek a megítélések folyamatosan visszahatnak magára a jogra, vagyis evolúcióra alkalmas. A jogrendek kétféleképpen is hatást gyakorolnak a pénzügyi szféra, és általában a gazdaság fejlődésére. Egyrészt a precedens alapú jog inkább támogatja a piacgazdaságok fejlődését, mint a polgári jogon alapuló jogrend, mivel előbbi inkább kedvez a magánszféra fejlődésének, míg az utóbbi inkább az állami szféráénak. Másrészt a precedens jogon alapuló jogrend sokkal kevésbé merev, jobban képes a változásokhoz alkalmazkodni.

Magyarország, mint az Osztrák-Magyar Monarchia volt tagállama, történetileg a polgári jogot alkalmazó országok közé tartozott. A tradicionális jogrendhez tartozó eleve rugalmatlan jogalkalmazási gyakorlat a szocialista berendezkedés több mint 40 éve alatt szélsőségesen merevvé vált. A merev jogrend tehát maga is gátját képezheti a pénzügyi szféra fejlődésének.

Állításom, hogy a pénzügyi rendszerre vonatkozó egységes nemzetközi szabályok és sztenderdek széleskörű nemzetközi elfogadása automatikusan a jogrendek közötti különbségek csökkenéséhez, a pénzügyi szféra esetében alkalmazandó szabályok és szabályozási elvek konvergenciájához vezet. A közelítés a szabályozási javaslatok és a sztenderdek sajátosságait elemezve egyértelműen úgy történik, hogy a pénzügyi világra vonatkozó jogrend eltolódik az angol-szász jogrendek irányába. Ez a jogrendi egységesülési folyamat segíti az adaptívabb jogalkalmazást, és így a jogrend oldaláról is hozzájárul ahhoz, hogy a pénzügyi közvetítés minél hatékonyabban tudja támogatni a gazdaság fejlődését.

A fentieknek megfelelően a magyar szabályozó-, és jogalkalmazó hatóságoknak is fel kell készülniük a nemzetközi sztenderdeknek megfelelő, a hazai tradíciókban gyökerezőknél rugalmasabb szabályok megalkotására és alkalmazására. Ahhoz, hogy a jogrendhatásosan tudja támogatni a gazdaság fejlődését, erre nem csak a szabályok betűje, de a napi jogalkalmazási szemlélet szintjén is szükség van, hiszen csak ez jelenthet tényleges jogi konvergenciát.

4. Tézis

A banki szabályozás fejlődése egy olyan folyamat, aminek keretében az állami szabályozás egyre nagyobb mértékben integrálja magába a piaci szabályozási elemeket. Más szóval az állami szabályozás tanul a free banking rendszer tapasztalataiból, és –bár az állami szabályozás szerepét és költségeit nem szorítja vissza- épít a piac önszabályozó, prúdenciális szakmai sztenderd alkotó erejére. A szabályozás és az önszabályozás mechanizmusa tehát közeledett egymáshoz.

Bár a fejlett világban magától értetődőnek tűnik, hogy a bankok a legszigorúbban szabályozott és felügyelt intézmények közé tartoznak, mégsem állítható, hogy az ezzel a kérdéssel foglalkozó közgazdászok között szakmai konszenzus lenne arra vonatkozóan, hogy szükség van erre az erős állami szabályozásra és felügyelésre. A szabályozás szükségessége mellett érvelők szerint a bankok olyan speciális szerepet töltenek be a gazdaságban, aminek hatékony ellátása elképzelhetetlen állami szabályozás nélkül. Ezek az érvrendszerek általában a szabályozás fogalmát tág értelemben használják, egyaránt beleértik az állami védőháló üzemeltetését és a prúdenciális szabályozást is. Ezzel ellentétben, a szabályozás ellenzői, az ún. free banking hívei a mellett érvelnek, hogy nincs szükség a bankok speciális állami szabályozására. Szerintük a szabályozás rábízható a piacra, ami ezt hatékonyabban és olcsóbban tudja megoldani az államnál. Vannak olyan elemzések is, amelyek a szabályozást nem egységesen kezelik, hanem megkülönböztetik annak két csoportját, az állami védőhálót és a prúdenciális szabályozást⁴. Véleményük szerint a prúdenciális szabályozásra azért van szükség, hogy ellentételezze az állami védőháló okozta negatív externáliákat.

Az elméleti viták mellet a gyakorlatban a banki szabályozás jelentős változáson ment keresztül az elmúlt évtizedekben. A szabályozás változása egyértelműen jól kimutatható fejlődési folyamat mentén zajlik, ami egy mondatban úgy foglалható össze, hogy a mindenkire egyformán érvényes mennyiségi szabályok felől („rule based regulation”) elmozdult a bankok egyedi kockázati profiljához illeszkedő, differenciált szabályok („risk based regulation”) alkalmazásának az irányába. A szabályozás fejlődésének további jellemzője, hogy egyre nagyobb hangsúlyt helyez a bankok transzparens működésére, arra, hogy a bankokat ne csak a szabályozók készítsék a prúdens működésre, hanem a mind több és jobb minőségű nyilvánosságra hozandó információt értékelő piac fegyelmező ereje is.

Első ránézésre a fentiek alapján úgy tűnhet, hogy miközben az akadémiai irodalomban meglehetősen teoretikus vita zajlik a bankok szabályozásának szükségességéről, a gyakorlatban, ettől teljesen függetlenül, a szabályozás létezik, és határozott, jól kimutatható irány mentén fejlődik, amit az optimális szabályozási eszköztár kialakítására irányuló törekvések ösztönöznek. Vagyis tulajdonképpen a szabályozás létjogosultságáról szóló vitára nem is érdemes túl sok szót vesztegetni.

A valóságban ennél sokkal árnyaltabb a kép. Véleményem szerint amit ma a szabályozás fejlődéseként látunk, az tulajdonképpen nem más, mint egy olyan folyamat, aminek keretében az állami szabályozás egyre nagyobb mértékben integrálja magába a piaci szabályozási elemeket. Más szóval az állami szabályozás tanul a free banking rendszer tapasztalataiból, és –bár az állami szabályozás szerepét és költségeit nem szorítja vissza– épít a piac önszabályozó, prúdenciális szakmai sztenderd alkotó erejére. A bankok kockázati profilját messzemenően figyelembe vevő szabályok kialakítása során a szabályozók ma már általában a legmagasabb fokú kockázati tudatossággal rendelkező, legjobb kockázatkezelési rendszereket üzemeltető bankok gyakorlatát tekintik át és értékelik és ennek általánosítható következtetéseit leszűrve állapítják meg a kötelező érvényű banki szabályokat. Ráadásul a nagyobb horderejű szabályok bevezetését megelőzően szinte mindig hosszú szakmai vitára is van lehetőség a szabályozók, a szabályozottak és a témával foglalkozó tanácsadó cégek, kutatók között. Ezek a viták maguk is nagymértékben visszahatnak a szabályozás fejlődésére. Vagyis a szabályozás mechanizmusa is közeledett az önszabályozás mechanizmusához.

5. Tézis

A 2007-től megvalósuló Bazel 2 tőkeszabályozással kapcsolatban az egyik kiemelten fontos probléma, hogy azokban az országokban, ahol a helyi bankok viszonylag kicsik és lokálisan működnek, de jellemzően nagy külföldi bankok tulajdonában vannak a sztenderd és az IRB módszerek közötti választás az adott ország szempontjából nem vezet optimális eredményre.

Ma a magyar és általában a régióban lévő bankok kockázatkezelési rendszerei ritka kivételtől eltekintve még nem elég fejlettek ahhoz, hogy a bankok az IRB módszer alkalmazására felkészültek legyenek. (Zárójelben jegyezem meg, hogy a magyar –és általában a közép-kelet-európai- bankok mérete, és tevékenységének a hazai piacokra fókuszáló jellege önmagában is sokkal inkább a sztenderd módszer alkalmazására predesztinálja ezeket a bankokat.) A minősítési rendszerek fejletlensége mellett számos más olyan tényező is van, amely miatt a magyar bankok Bazel 2 érettsége (elsősorban az alkalmazott nyilvántartási rendszerek, adatstruktúrák és IT rendszerek vonatkozásában) messze elmarad a kívánatostól.

Ugyanakkor a magyar ill. a közép-kelet-európai bankok döntő többsége olyan külföldi anyabankok tulajdonában áll, akik anyavállalati szinten már kifejezetten nagyok, fejlett kockázati tudatossággal és magas színvonalú kockázatkezelési rendszerekkel bírnak, vagyis tipikusan IRB érettek. Ha pedig az anyabank IRB-t használ, akkor a leánybankjainak is azt kell használnia. Így várható, hogy a régióban sok olyan bank is IRB módszert fog használni, akikre a szabályozás elvei alapján -méretüknél és felkészültségüknél fogva- a sztenderd módszer illene. Vagyis ezek a bankok nem az előző részben jelzett költség-tőke optimalizáció mentén fogják az általuk alkalmazott módszert kiválasztani, hanem az anyabankok által determinált kényszerből. Természetesen ez a kényszer racionális, hiszen az anyabanki döntés optimalizációja során az a mérlegelés tárgya, hogy vajon az egész bankcsoport szintjén érdemes-e az IRB-t bevezetni, még akkor is, ha néhány leányvállalkozás szintjén ez indokolatlanul magas költségeket eredményez, és a módszerek fejlesztési igénye hatalmas kihívások elé állítja a az érintett leányvállalatokat. Azokban az országokban azonban, ahol a bankok számottevő részét fogja az egyedi szinten nem racionális választás jellemezni, ez akár komoly bankrendszeri hatékonysági-, és versenyképességi problémát is okozhat.

6. Tézis

A Bazel 2 Tőkeegyezmény tervezett implementálásának európai-, és amerikai módja közötti különbség erősen megkérdőjelezi, hogy az új szabályozás egyenlő versenyfeltételeket teremt-e az azt alkalmazó bankok számára. A tervezett különbségek egy lehetséges okaként az amerikai (precedens alapú) és az európai (döntően polgári jogon alapuló) jogrendek különbözőségét jelölöm meg.

Európában minden egyes banknak és befektetési vállalkozásnak alkalmaznia kell majd az új tőkeszabályokat, és minden egyes intézmény választhat a szabályozó által felkínált módszerek között. Ezzel szemben mai ismereteink szerint az USA szabályozása a bankok 3 csoportját fogja megkülönböztetni. Azoknak a nagy, nemzetközileg aktív bankoknak, amelyek bizonyos méret-, és nemzetközi tevékenységi határokat érnek, kötelező lesz a fejlett IRB módszer alkalmazása. Ebbe a kategóriába kb. 10 úgynevezett „core” bank fog tartozni. További néhány nagybank választási lehetőséget fog kapni, hogy akarja-e ugyanazokat a legfejlettebb módszereket alkalmazni, mint a core bankok. (Ez szintén kb. 10 bankot jelent.) A többi bankra továbbra is a jelenleg alkalmazott tőkeszabályok fognak vonatkozni.

A szabályozás filozófiai különbségek már a Tőkeegyezmény véglegesítését megelőző öt éves vita-folyamatban is megmutatkoztak. Az európai észrevételek középpontjában az európai adottságokhoz minél jobban illeszkedő, az uniós direktívák szintjén már korábban megkötött kompromisszumokat minél inkább érvényesítő megoldások kialakítása állt. Az európai országoktól és uniós intézményektől származó észrevételek között legalább olyan gyakoriak a közgazdasági érvekre alapozóak, mint azok, amelyek azt célozták, hogy az új szabályozás által támasztott tőkekövetelmény az európai országok számára különösen fontos stratégiai szegmensekben csökkenjen. (lakossági portfólió, KKV-k)

Az amerikai észrevételek már elég korán felhagytak azzal, hogy a készülő szabályozás amerikai piacra való minél jobb illeszthetőségéért lobbizzanak. Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy a készülő szabályozás egyszerűbb módszerei nem jelentenének komoly előrelépést a jelenlegi amerikai tőkeszabályozási-, és felügyeleti gyakorlathoz képest, inkább a részleges implementálás alkalmazására helyezték a hangsúlyt.

A fentiek szerint a Bázeli 2-vel kapcsolatos szabályozáspolitikai megközelítések közötti legfontosabb különbség, hogy az USA felügyeleteinek törekvése inkább az egyes intézmények helyzetének konkrét ismerete, megértése, ehhez alkalmazkodó, minél egyszerűbb szabályok kialakítása és alkalmazása.

A 3. Tézist továbbgondoló hipotézisem, hogy a jogrendek különbözősége nemcsak a pénzügyi rendszer fejlettsége szempontjából bír jelentőséggel, hanem alapvetően meghatározza a Bázeli 2 implementálásával kapcsolatos álláspontot is.

A precedens jogot alkalmazó országokban, ahol a jogrend támogatja a bíróságok aktív mérlegelésén alapuló ítélkezést, a pénzügyi szabályozásnak is kevésbé kell merevnek lennie, nagyobb szabályozási és ellenőrzési szabadságot lehet adni a felügyeleti hatóságoknak. Ezekben az országokban a piaci szereplők hozzá vannak szokva ahhoz, hogy rugalmasabb szabályozási környezetben működjenek, mint ahogy ahhoz is, hogy a hatósági megítélés sokkal inkább az egyes esetek tényleges természetének megítélésén alapul, és kevésbé a szabályok szigorú, merev alkalmazásán. Ezzel ellentétben, a polgári jogon alapuló jogrendet alkalmazó országoknak sokkal inkább mindenre kiterjedő, pontos szabályokra van szükségük, mivel jogrendjük sokkal kevésbé alkalmas arra, hogy az innovációkból adódó új kihívásokra az adott jogszabályi kereteken belül megoldást találjanak. Így nem csoda, hogy a precedens jogot alkalmazó Amerikai Egyesült Államok, és a polgári jogi kultúrával rendelkező Európai Unió eltérően viszonyul Bázeli 2 implementálásához. Az EU jobban ragaszkodik Bázeli 2 ill. a leendő CAD 3 direktíva írott szabályaihoz, míg az USA egy olyan rendszert szeretne bevezetni, ami sokkal jobban illeszkedik az ország precedens jogon alapuló jogrendjéhez.

Az értekezés témájával kapcsolatban megjelent publikációim:

Magyarul:

1. *Részvényárfolyamok alakulása a Budapesti Értéktőzsdén (1864-1943)* (Statisztikai Szemle, 1987/12., pp. 1239-1259)
2. *Az értéktőzsde szerepe és jelentősége a tőkés Magyarország gazdasági életében (1864-1944)*, Tőzsdeelméleti tanulmányok 1. (A Magyar Tőzsdealapítvány kiadványa, 1988., 126 old.)
3. *A magyar vállalatok forrásszerkezete* (Statisztikai Szemle, 1989/12., pp. 1084-1102)
4. *A kölcsönforrások szerepe és nagyságrendje a vállalatok eszközfinanszírozásában* (Bankszemle, 1989/4., pp. 17-28)
5. *A kereskedelmi bankok inflációs üzletpolitikája* (Bankszemle, 1991/1., pp. 26-35)
6. *A lakossági bankszolgáltatások Magyarországon, nemzetközi összehasonlításban* (Bankszemle, 1998/4., pp. 1-18)
7. *A tőke megfelelés új generációs szabályainak szükségességéről* (In: Bankról, pénzről, tőzsdéről – Válogatott előadások a Bankárképzőben, Nemzetközi Bankárképző Központ, 1998, szerk: Bácskai Tamás, Király Júlia, Majer Beáta, Marmoly Judit, Sulyok Pap Márta, pp. 164-172)
8. *A hitelkockázatok tőkekövetelményének új típusú szabályozásáról*, (Bankszemle, 1999/8., pp.:1-18.)
9. *A hitelkockázatok tőkekövetelményének belső minősítésre támaszkodó meghatározása* (Hitelintézeti Szemle, 2002/2. pp. 31-49)
10. *A pénzügyi közvetítés mélysége és a prociklikusság* (In: Horváth Edit- Mérő Katalin- Zsámboki Balázs: Tanulmányok a bankszektor tevékenységének prociklikusságáról, MNB Műhelytanulmányok 23., pp: 51-94, 2003) Web: www.mnb.hu/dokumentumok/muh-23_hu.pdf
11. *A bankszektor tevékenységének átalakulása* (In: Tanulmányok a bankszektor középtávú fejlődési irányairól, MNB Műhelytanulmányok 26., pp:12-37,2003.) Web: www.mnb.hu/dokumentumok/mhtan26_hu.pdf
12. *A gazdasági növekedés és a pénzügyi közvetítés mélysége*, Közgazdasági Szemle 2003. július-augusztus, Web: www.kozgazdasagiszemle.hu
13. *A Bazel II tőkeegyezmény és a prociklikusság egyes összefüggései: várható magyarországi hatások a nemzetközi tapasztalatok tükrében*, In: Tanulmányok az új bázeli tőkeegyezmény várható hatásairól, pp: 17-46. MNB Műhelytanulmányok, 27.,2003 (társszerző: Zsámboki Balázs), Web: <http://www.mnb.hu/dokumentumok/MT27.pdf>
14. *A gazdasági növekedés és a pénzügyi közvetítés mélysége* In: Antal László: Fenntartható-e a fenntartható növekedés? Közgazdasági Szemle Alapítvány, 2004 pp:360-382.
15. *A banki szabályozás fejlődésének nemzetközi tendenciái*, Külgazdaság, 2004/11 pp.:38-57

Angolul:

16. *The Role of Stock Market and its Significance in the Economic Life of Capitalist Hungary* (Hungarian Stock Exchange Foundation, 1988, p.:111)

17. *The Role of Money and Monetary Policy in Hungary from the Establishment of the Centrally Planned Economy to the end of 1980's* (WIIW Forschungsberichte No.167., October 1990., p: 23)
18. *The Role of Money and Monetary Policy in Hungary* (In: *Dismantling the Command Economy*, Ed.: Peter Havlik, Westview Press, 1991., pp.41-65.)
19. *The Financial Market in Hungary*, In: *Bancni Vestnik Special Issue, Financial Markets and Non-Banking Intermediaries in Transition Countries*, Vol. 52. No.7-8, Jul-Aug 2003 pp.: 51-59 (co-author: Szabolcs Vigh-Mikle)
20. *Financial Depth and Procyclicality* (In: Edit Horváth- Katalin Mérő- Balázs Zsámboki: *Studies on the Procyclical Behaviour of Banks*, MNB Occasional Papers, 2002/10, Web:www.mnb.hu/dokumentumok/muh2002_10_en.pdf)
21. *Some Correlations between Basel II Capital Accord and Pro-cyclicality – expected impacts on Hungary in the light of international experience* (co-author: Balázs Zsámboki) In: *Studies on the Potential Impacts of the New Basel Capital Accord*, MNB Occasional Papers 27. Web: <http://www.mnb.hu/dokumentumok/OP27.pdf>
22. *The Role of Foreign Banks in Five Central and Eastern European Countries* (co-author: Marianna Endrész Valentinyi) MNB Working Papers 2003/10 Web: http://english.mnb.hu/dokumentumok/WP2003_10.pdf
23. *Basel Scepticism- From a Hungarian Perspective* (co-author: Júlia Király) In: *The New Basel Capital Accord*, edited by Benton E.Gup, Greenwood Publishing Group, 2004. pp.:337-369.
24. *Financial Depth and Economic Growth – The Case of Hungary, the Czech Republic and Poland*, *Acta Oeconomica*, Vol. 54.(3) pp.:297-321 (2004)